

Українська мова 7 клас

УРОК 8

Дієслова I і II дієвідміни.

Букви **е, и** в особових закінченнях дієслів
I і II дієвідміни.

Дієвідмінювання дієслів теперішнього
й майбутнього часу

ПЕРЕВІРТЕ

Вправа 139. Перепишіть, уставте пропущені літери та розставте розділові знаки. Визначте просту, складну та складену форми майбутнього часу.

1. Я нині знову буду говорити (*складена ф.*) про почуття високі і святі.
2. Я буду міряться (*складена ф.*) з долею і сперечатися з природою, та тільки те, що сам подолаю (*проста ф.*), мені послужить (*проста ф.*) нагородою.
3. Устане (*проста ф.*) день яснобарвний, умиється (*проста ф.*) сонце росою.
4. Ти з Правдою усе на світі зможеш (*проста ф.*). Зустрінеш (*проста ф.*) Кривду, то стіною будеш (*проста ф.*). І ти її, напевно, переможеш (*проста ф.*), а Правда знов тобі покаже (*проста ф.*) путь.

Займенники, що вказують на особу дієслів

ОСОБА	Займенники, що вказують на особу	
	ОДНИНА	МНОЖИНА
I	Я	МИ
II	ТИ	ВИ
III	ВІН, ВОНА, ВОНО	ВОНИ

До дієслів 1-ої особи однини запишіть форму інфінітива.

Їжджу, куплю, допоможу, вимащу, витешу,
здобуваю, плачу, відішлю, стрибну, веду, висіваю,
посаджу, скажу, беру.

ПЕРЕВІРТЕ

Їжджу - їздити, куплю - куплю, допоможу - допомогти,
вимащу - вимастити, витешу - витесати, здобуваю - здобути,
плачу - плакати, відішлю - відсилати, стрибну - стрибати,
веду - вести, висіваю - висівати, посаджу - посадити, скажу -
сказати, беру - брати.

Поставте у II особі однини й множини дієслова.

Ходити, бачити, нести, хотіти.

Який голосний ви чуєте в особовому закінченні (е чи и)?

Чи пам'ятаєте ви спосіб перевірки ненаголошених голосних в особових закінченнях дієслів? Чи можна їх перевірити наголосом?

ПЕРЕВІРТЕ

Ходити – ходиш, ходите,
бачити – бачиш, бачите,
нести - несеш, несете,
хотіти – хочеш, хочете.

ДІЄВІДМІНИ (З ОС. МНОЖИНИ ТЕПЕР. ЧАСУ)

-уть; -ють

I дієвідміна

-е (-є)

-еш; -єш; -ете; -єте;

-емо; -ємо

-ать; -яць

II дієвідміна

-и (-ї)

-иш; -їш; -ить; -їть;

-ите; -їте

При визначенні дієвідміни можна орієнтуватися і на інфінітив.

I ДІЄВІДМІНА

- ❑ дієслова з односкладовою основою, що закінчується на голосний: *бити* — *б'ють*; *жати* — *жнуть*, **АЛЕ** *сплять*, *вчать*;
- ❑ з суфіксами -ува (-юва), -ну-: *малювати* — *малюють*;
- ❑ з основами на -оро-; -оло- *полоти* — *полють*;
- ❑ з основами на приголосний: *пекти* — *печуть*, **АЛЕ** *бігти* — *біжать*;
- ❑ слова *ревіти*, *іржати*, *хотіти*.

II ДІЄВІДМІНА

- ❑ Неозначена форма дієслова, яка перед суфіксом **ти** має -и-, -і-, -ї-, що випадають в особових формах: *любити* — *люблю*;
- ❑ неозначена форма дієслова, яка перед суфіксом **ти** має -а- після шиплячого та **й**, який не зберігається в особових формах: *кричати* — *кричить*;
- ❑ слова *бігти*, *спати*, *вчити*.

Вибіркова робота

Прочитайте зразки усної народної творчості. Випишіть ті, у яких дієслова вживаються у формі теперішнього або майбутнього часу. Визначте дієвідміну дієслів, виділіть закінчення.

- 1) Усякий зшиє, та не всякий викроїть.
- 2) Гарно того вчити, хто хоче все знати.
- 3) Дерево за плодами, а людина - за ділами пізнаються.
- 4) Діло майстра величає.
- 5) Доки не впрієш, доти не вмітимеш.
- 6) Вище голови не вдариш, а вище себе не скочеш.

Вибіркова робота

ПЕРЕВІРТЕ

- 1) Зшиє – I дієвід., викроїть – I дієвід.
- 2) Вчити – II дієвід., знати – I дієвід.
- 3) Пізнаються – I дієвід.
- 4) Величає – I дієвід.
- 5) Не впрієш – I дієвід., не вмітимеш – I дієвід.
- 6) Не вдареш – II дієвід., не скочеш – I дієвід.

Розподільний диктант

I дієвідміна

II дієвідміна

Волочити, волокати, свистіти, свистати, рости, рости, лізти, лазити, білити, біліти, стукати, стукотіти, хропіти, хропти, їздити, гуркотіти, гуркотати, везти, возити, полоти, нести, носити.

Розподільний диктант

I дієвідміна

волочити

свистати

рости

лізти

білити

стукати

хропти

гуркотати

везти

полоти

нести

II дієвідміна

волокти

свистіти

ростити

лазити

білити

стукотіти

хропіти

їздити

гуркотіти

возити

носити

Правопис дієслівних форм теперішнього часу

У теперішньому часі закінчення дієслів у кожній із особово-числових форм залежать від дієвідміни.

Особа	I дієвідміна		II дієвідміна	
	Одн.	Мн.	Одн.	Мн.
1	-у (-ю)	-емо (-ємо)	-у (-ю)	-имо (-їмо)
2	-еш (-єш)	-ете (-єте)	-иш (-їш)	-ите (-їте)
3	-е (-є)	-уть (-ють)	-ить (-їть)	-ать (-ять)

Творче моделювання

Від поданих дієслів утворити особові форми теперішнього часу.

ЗРАЗОК. Малювати — малюю, малюєш, малює, малюємо, малюєте, малюють.

Тесати, розповідати, готувати, плести, творити.

Творче моделювання

ПЕРЕВІРТЕ

Тесати – тешу, тешеш, теше, тешемо, тешете, тешуть,

розповідати – розповідаю, розповідаєш, розповідає,

розповідаєте, розповідаєм розповідають,

готувати – готую, готуєш, готує, готуємо, готуєте, готують,

робити – роблю, робиш, робить, робимо, робите, роблять,

гоїти –гоїш, гоїть, гоїмо, гоїте, гоять.

Чергування приголосних за дієвідмінювання

Під час дієвідмінювання дієслів у теперішньому та в майбутньому часі в кінці основи відбувається чергування приголосних Г-Ж, К-Ч, Х-Ш, З-Ж, С-Ш, Т-Ч, СК-Щ, СТ-Щ:

а) у всіх особових формах теперішнього або майбутнього часу I дієвідміни:

Особа	Особові форми дієслів I дієвідміни			
	гуркотати		тесати	
	Одн.	Мн.	Одн.	Мн.
1	гуркочу	гуркочемо	тешу	тешемо
2	гуркочеш	гуркочете	тешеш	тешете
3	гуркоче	гуркочуть	теше	тешуть

Дослідження-зіставлення

Визначте дієвідміну поданих дієслів. Утворіть форму 1-ї і 2-ї особи однини теперішнього часу. Підкресліть букви, що позначають звуки, які чергуються.

Стерегти, дихати, просити, крутити, мостити, пекти, їздити, топити, ловити, любити, графити.

Визначте особливості чергування приголосних звуків у дієсловах I і II дієвідмін.

Дослідження-зіставлення

ПЕРЕВІРТЕ

Стерегти – стережу, стережеш,
дихати – дихаю, дишеш,
просити – прошу, просиш,
крутити – кручу, крутиш,
мостити – мощу, мастиш,
пекти – печу, печеш,
їздити – їжджу, їздиш,
топити – топлю, топиш,
ловити – ловлю, ловиш,
любити – люблю, любиш.

Чергування приголосних за дієвідмінювання

Під час дієвідмінювання дієслів у теперішньому та в майбутньому часі (проста форма) у кінці основи відбувається чергування приголосних *с-ш, з-ж, т-ч, д-дж, ст-ц, зд-ждж*:

а) у дієсловах II дієвідміни чергування відбувається тільки в 1 особі одн.:

Особа	Особові форми дієслів II дієвідміни			
	просити		їздити	
	Одн.	Мн.	Одн.	Мн.
1	прошу	просимо	їжджу	їздимо
2	просиш	просите	їздиш	їздите
3	просить	просять	їздить	їздять

Увага! У дієслові бігти чергування *г - ж* відбувається в усіх особах: біжу, біжиш, біжить, біжимо, біжите, біжать.

Дієвідмінювання дієслів, що не належать до жодної дієвідміни

Дієслово *їсти* в теперішньому часі, дієслова *дати* та з кінцівкою *-вісти* (типу *відповісти*, *переповісти*, *доповісти*) у простому майбутньому часі мають такі форми

Особа	ОСОБОВІ ФОРМИ					
	їсти		дати		-вісти	
	Одн.	Мн.	Одн.	Мн.	Одн.	Мн.
1	їм	їмо	дам	дамо	-вім	-вімо
2	їси	їсте	даси	дасте	-віси	-вісте
3	їсть	їдять	дасть	дадуть	-вість	-відять

Коментований диктант

У поданих формах 2 особи однини теперішнього часу на місці крапок поставте пропущені літери, прокоментуйте написання особових закінчень.

Балоту..шся, допомага..ш, економ..ш, сохн..ш,
кол..ш, суш..ш, колиш..ш, сипл..ш, мрі..ш,
отриму..ш, ненавид..ш, бач..ш, святку..ш, позича..ш,
сторож..ш, стел..ш, сипл..ш, мел..ш.

Коментований диктант

ПЕРЕВІРТЕ

БалотуЄшся, допомагаЄш, економИш, сохнЕш,
колЕш, сушИш, колишИш, сиплЕш, мріЄш,
отримуЄш, ненавидИш, бачИш, святкуЄш,
позичаЄш, сторожИш, стелИш, сиплЕш, мелЕш.

Орфографічна хвилинка

Спишіть прислів'я, вставляючи пропущені букви.
Зробіть звуковий запис виділених дієслів. Декілька прислів'їв запам'ятайте.

1) Все м..нет..ся, одна правда 2) Усе теє пр..годит..ся, що на полі 3) Раз оп..чеш..ся — другий 4) Не плюй в кр..ницю, **знадобит..ся** води 5) На чужому коні не **наїздиш..ся**, на чужому добрі не 6) З добрим поживеш..— добре й переймеш.., з лихим зійдеш..ся — і свого

ДОВІДКА: позбуд..шся, остан..ться, укорін..ться, нап..ться, остереж..шся, забагаті..ш.

Орфографічна хвилинка

- 1) Все мИнетЬся, одна правда останЕться.
- 2) Усе теє прИгодитЬся, що на полі укорінЕться.
- 3) Раз опЕчешся — другий остережЕшся .
- 4) Не плюй в крИницю, знадобитЬся води напИться .
- 5) На чужому коні не наїздишся, на чужому добрі не збагатіЄш .
- 6) З добрим поживеш— добре й переймеш, з лихим зійдешся — і свого позбудЕшся.

Знадобиться [знадобі́ц` :а]

Наїздишся [найі́здис` :а]

Четверте зайве

Прочитайте рядки дієслів. Визначте їх дієвідміну.
Знайдіть зайві слова.

1. Казати, затримувати, дихати, дивитися.
2. Збиратися, розходитися, молотити, учити.
3. Зробити, літати, сіяти, зникати.

Прочитайте рядки дієслів. Знайдіть помилки.

1. Мовчете, лежите, кажеш, сваришся.
2. Мрієте, аплодуєте, ловете, чистите.
3. Лежиш, мовчиш, славеш, багрієте.
4. Пишите, робите, читаєш, працюємо.

Четверте зайве

Прочитайте рядки дієслів. Визначте їх дієвідміну.
Знайдіть зайві слова.

1. Казати, затримувати, дихати, **ДИВИТИСЯ**.
2. **Збиратися**, розходитися, молотити, учити.
3. **Зробити**, літати, сіяти, зникати.

Прочитайте рядки дієслів. Знайдіть помилки.

1. Мовч**И**те, лежите, кажеш, сваришся.
2. Мрієте, аплодуєте, лов**И**те, чистите.
3. Лежиш, мовчиш, слав**И**ш, багрієте.
4. Пиш**Е**те, робите, читаєш, працюємо.

Установіть відповідність

1) хоч ...	
2) біж ...	А -ять
3) кле ...	Б- ать
4) біга...	В -уть
5) сипл ...	Г -ють
6) диш...	
7) лет ...	

ПЕРЕВІРТЕ

1) хоч ...	
2) біж ...	А -ять
3) кле ...	Б- ать
4) біга...	В -уть
5) сипл ...	Г -ють
6) диш...	
7) лет ...	

КЛЮЧ: 1 — В, 2 — Б, 3 — А, 4 — Г, 5 — Г, 6 — В, 7 — А.

«Дієслівний квадрат»

-оро- -оло-	
I дієвідміна	II дієвідміна
-уть-	-ать-
-ють-	-ять-
-е-	-и-
-є-	-і-

Сумніваєшся, як писати дієслово **просити** у формі III особи множини теперішнього часу – вони *просять* чи *просють*?

Ставиш дієслово **просити** у формі II особи однини теперішнього часу – ти *просиш* (сумнівів нема)

Над **И** написано –ать-, -ять-, отже, **ПРОСЯТЬ**

«Дієслівний квадрат»

-оро- -оло-		Сумніваєшся, як писати дієслово борються чи боряться?
I дієвідміна	II дієвідміна	
-уть-	-ать-	Ставиш дієслово у початковій формі- БОРОТИСЯ.
-ють-	-ять-	
-е-	-и-	У середині слова БОРОТИСЯ є буквосполука -оро- .
-є-	-ї-	

У середині слова БОРОТИСЯ є буквосполука **-оро-**.

Отже, пишемо бор**ЮТЬся**.

ЗАВДАННЯ

Опрацювати:

- ✓ навчальну презентацію,
- ✓ відео до уроку, § 8 (с. 63,65,66) та 10 (с. 71) підручника,
- ✓ виконати вправу 115 (списати речення, вставляючи пропущені літери та розставляючи розділові знаки) та інтерактивну вправу,
- ✓ пройдіть тест самооцінювання.

Відео до уроку: <http://surl.li/credw>

Інтерактивна вправа: <http://surl.li/cregy>

Тест для самооцінювання: <http://surl.li/crgeg>

